

KAYBOLMAKTA OLAN BİR KIRSAL MADDİ KÜLTÜR ÖRNEĞİ: SU DEĞİRMENLERİ(AĞLASUN ÖRNEĞİ)¹

An Example of Disappearing Rural Material Culture: Water Mills
(Example of Ağlasun)

Doç.Dr.Salih CEYLAN²

Özet

Kırsal mirasımızın en önemli maddi kültür belgelerinden biri de, halk mimarisi örneklerinden olan “**Su Değirmenleri**”dir. Kırsal alanda üretilen ve kır insanının temel besin kaynaklarından olan mısır ve buğdayın öğütülmesi yanı sıra; beslediği hayvanlarının yiyeceği olan tahıl türlerinin öğütülmesinde de su değirmenlerinden yararlanır. İnsanın hem kendisi ve hem de beslediği hayvanlarının besin teminine yönelik, bu gereklilik su değirmenlerini de kır yaşantısının vazgeçilmez aracı haline getirmiştir. Bu yönüyle su değirmenleri, hem konumları ve hem de yapı gereci kullanımı ve inşa tarzıyla buldukları yörelerin coğrafi koşullarıyla sıkı sıkıya ilişkilidirler. Yazılı kaynaklar ve yapılan arkeolojik çalışmalar, Ağlasun ve çevresinde bulunmuş olan pek çok tip su değirmeninin yerel koşullara en uygun tipler olduğunu ortaya koymuştur.

Ülkemizin coğrafi koşullarına sıkı sıkıya bağlı kalarak varlığını sürdürdüğü coğrafi yöreler olsa da, su değirmenleri de, diğer halk mimarisi örnekleri gibi kır yaşantısında zamanla değişen ekonomik koşulların yanı sıra, ulaşım sistemleri ve teknolojik gelişmelere yenik düşmekte ve sayıları gün geçtikçe azalmaktadır. Günümüzde özellikle ve yaygın bir biçimde elektrik enerjisiyle çalışan değirmenlerin kullanılmaya başlanması, su değirmenlerinin işlevselliğinin de zamanla ortadan kalkmasına yol açmıştır. Ağlasun ilçesi örneğinde olduğu gibi yakın zamana kadar kullanılan on kadar su değirmeninden bu gün sadece biri amacına uygun kullanılabilir. Diğer değirmen yapıları asıl işlevi dışında daha çok ahır veya küçükbaş hayvan barınağı olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, kırsal kültürel mirasımızın en önemli halk mimarisi örneklerinden olan su değirmenlerinin Ağlasun örneğinde coğrafi özellikleri irdelenmiş, mimari ve yapısal özelliklerine değinilmiş, korunması ve gelecek nesillere taşınabilmesi konusunda nelerin yapılabileceği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kırsal miras, halk mimarisi, su değirmeni, koruma

¹ Bu çalışmanın bir bölümü VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

² Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Eğitimi ABD.

Abstract

One of the most important tangible cultural records of our rural heritage is “water mills” which are the examples of folk architecture. In addition to milling the corn and the wheat cultivated in rural areas as the basic nutritional resources for the rural people, water mills are used to mill other types of grains that are the foodstuff for animal stocks. The need for water mills for providing food for both human beings themselves and their stocks has turned water mills into indispensable tools of rural life. Water mills are closely connected with the geographical conditions of the areas in which they were built in terms of their positions and the building materials used in their construction. Written records and archeological studies have shown that various types of water mills found in and around Ağlasun are the most appropriate types for the local conditions encountered in the area.

Our country's although there are regions in which water mills continue their existence by keeping up with the geographical conditions, they also succumb to transportation systems and technological advances in addition to economic conditions that change in rural life by time and the number of the mills are decreasing day by day. The fact that mills working with electrical energy are extensively used today has led water mills to lose their functions. As can be seen in the Ağlasun case, only one water mill out of ten is being used today. The other mill structures are mostly used today as barns or stables which are outside the realm of their general functions.

This paper investigates the geographical characteristics of water mills, important samples of folk architecture of our rural cultural heritage in Ağlasun, explains their architectural and geographical attributes and discusses what can be done in order to protect them and convey their identities to future generations.

Keywords: rural heritage, folk architecture, water mill, protection

1.Giriş

Kırsal mirasımızın en önemli maddi kültür belgelerinden biri de, halk mimarisi örneklerinden olan “Su Değirmenleri”dir. Kırsal alanda üretilen ve kır insanının temel besin kaynaklarından olan mısır ve buğdayın öğütülmesi yanı sıra; beslediği hayvanlarının yiyeceği olan tahıl türlerinin öğütülmesinde de su değirmenlerinden yararlanılır. İnsanın hem kendisi ve hem de beslediği hayvanlarının besin teminine yönelik bu gereklilik su değirmenlerini de kır yaşantısının vazgeçilmez aracı haline getirmiştir.

Sadece kır yaşantısının değil Klasik Türk edebiyatından, halk namelerine, halk ezgilerine, deyimlere, atasözlerine, aşklara, sevgilere, sevdalara ve coğrafi anlamda bir yerleşim alanı olma özelliğine kadar *değirmen* (*su değirmeni*) Türk kültüründe önemi bir yere sahiptir.

Türk Dil Kurumu değirmeni, içinde öğütme işi yapılan yer(1); kahve, buğday, nohut vb. taneleri öğüten araç veya alet(2) olarak tanımlar(*Türkçe Sözlük*: TDK 2005, 484). Farsça lûgatda; *tahılın, un haline getirildiği yuvarlak ve geniş iki tas* olarak tarif edilir. Eğer bu taslar su kuvvetiyle hareket ediyorsa “*su değirmeni*” anlamında *Âsiyâ*, *Âsiyâb* denir. *Âsiyâ*, bir ev âletidir ki zahire onunla un haline getirilir. Şekil itibariyle yuvarlak ve geniş üst üste duran iki tasta ibarettir. Üstteki tas su gücüyle hareket ediyorsa buna “*Âsiyâb*” denilir. El ile döndürülüyorsa “*el değirmeni*” anlamında “*Destâs*”; eşek veya başka bir hayvan vasıtasıyla döndürülüyorsa “*eşek değirmeni*” anlamında “*Harâs*”; rüzgâr kuvvetiyle dönüyor ise “*Âsiyâ-yı bâdî*” olarak adlandırılır. Motor gücüyle çalışan değirmenlere ise “*Âsiyâ-yı düdî*” denildiği gibi “*Âsiyâh*” veya “*Âsiyâv*” da denilmektedir(Birici,2007:98).

Kelime, edebiyatımıza İran Dili ve Edebiyatı’ndan girdiği için, doğal olarak İran şairleri tarafından da kullanılmıştır. İran şairlerinden Nizâmî:

Gerem seng-i âsiyâ ber-ser be-gerded(Başımın üzerinde değirmen taşı dönse),
Dilem ân nîst kez dilber be-gerded(Gönlüm dilberden dönmez, vazgeçmez).

Değirmen taşının büyüklüğü, ağırlığı üzerinde durularak, başın üzerinde bu taşın dönmesinin verdiği sıkıntıya bile sevgili için katlanıldığı dile getirilmiştir. Gönlün sevgiliden vazgeçmeyeceği söylenmiştir(Birici,2007:99).

Klasik Türk Edebiyatı bilindiği gibi eski medeniyetimizin bir mahsulüdür ve bu edebiyat içerisinde de günümüz edebiyatında olduğu gibi bütünüyle kültürümüz bulunmaktadır. Divan Edebiyatı yaşadığı dönemin ruhunu taşımıştır. Bu dönem şairlerimiz de çevreleriyle ilgilenmiş ve yaşanan hayatı bazen açıklıkla, bazen mecaz ve teşbihlerle ifade etmişlerdir. Günlük yaşamın bir parçası olan unsurlardan birçoğu gibi *değirmen* de bu edebiyat içerisinde yer almıştır(Birici,2007:100).

Türk edebiyatının önemli öykü yazarlarından olan Sabahattin Ali, *Değirmen* isimli ilk öykü kitabında(diğerleri *Kağnı*, *Ses*, *Yeni Dünya* ve *Sırça Köşk* adlarında), 1927-1934 yılları arasında yazılmış öykülere yer verir. Sabahattin Ali'nin *Değirmen*deki öyküleri, bireysel konuları ele alan, masal öğeleriyle süslü, romantik öykülerdir. Çevre olarak da daha çok "köy ve kasaba"yı ele alır (Karaca Alâattin, Sabahattin Ali'nin Öykülerinde

Toplumsal Konular.dergiler.Ankara.edu.tr/dergiler/12/850/10758.pdf,s.221, erişim tarihi, 10.10.2011).

Türk kültürü içinde değirmenlerle ilgili pek çok deyim ve atasözünün bulunması, değirmenlerin toplum hayatında önemi bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bütün güçlükleri yenen ve tehlikeli durumlardan yıpranmadan çıkan güçlü insan için “*Değirmen taşının altından diri çıkma*”, işi veya durumu bozulup hâlâ ayrıntılarla uğraşan kişiyi belirtmek için “*Değirmen sele gitmiş cakcaksını (şakşaksını) arıyor*”; kendisini ilgilendirmeyen işlere karışıp birilerine sataşmakta olan kişi için “*Değirmende unu yok, nöbet diye baş yarar*”, bir işin yürütülmesi için gerekli paranın nereden geldiğini belirtmek için “*Değirmenin suyu nereden geliyor*” ifadeleri kullanılmıştır(Birici,2007:100). “*Ben saçımı değirmende ağartmadım*” sözü; “*çok çalıştum, çabaladım*” anlamındadır. “*Tanrı'nın değirmeni yavaş işler ama, ince öğütür*” sözü; ilahi adaletin eninde sonunda tecelli edeceği ve sabırlı olunması gerektiği anlamında kullanılmıştır. Olmayacak işler, olsa bile sonuca varılamayacak, yarım yamalak işler anlamında ise “*taşına suyla değirmen dönmez*” ifadesi kullanılır.

Değirmen halk türkülerimize de ilham kaynağı olmuştur. Nitekim aşağıdaki dizeler çok dinlenen bir halk ezgisine aittir:

Değirmenim terse döndü bu sene
Bulgura mı yanam ben una mı yanam
Yar orada kanser oldu ben burda verem
Ben bana mı yanam ona mı yanam

İnsanoğlunun en temel ihtiyaçları; beslenme, barınma, giyinme ve uyku'dur. Beslenmenin temel maddesi olan buğdayın öğütülmesinde *değirmen* önemli bir yere sahiptir. Değirmen, kullanılan enerji kaynağına göre; su değirmeni, el değirmeni, yel değirmeni, ayak değirmeni gibi adlar almaktadır. Biz bu çalışmada su değirmenleri konu olarak ele aldık.

Türkiye, doğal güzellikleri, çekicilikleri eski ve günümüz uygarlık ürünleri, tarihleri, farklı yerleşme dokuları, kırsal ve kentsel alanları, kısaca kültürleri ve kültürel çekicilikleri ile ayrı bir öneme sahiptir(Doğanay,1992). Dünyada eşi, benzeri olmayan zenginliklere medeniyetlere beşiklik etmiş Anadolu topraklarında Hititler, Sümerler, Urartular, Likyalılar, Lidyalılar, Frikyalılar, İyonlar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar, bugüne gelinceye kadar birçok iz ve kalıntı bırakarak, ülkemizi kültürel anlamda da benzersiz bir konuma ulaştırmıştır(Doğaner,2001). Sahip olduğumuz kültürel zenginlikler içinde; örf, adet, gastronomi, tarih, müzik ve resim, din, mimari yapı, el sanatları, giyim tarzı da dikkate değer özellikler sunmaktadır(Emekli,2005:103).

Mimari yapı içerisinde özellikle kırsal mimari(halk mimarisi), ihmal edilmiş konulardan biridir. Kırsal mimari, kırsal kesimde halen varlığını sürdürmeye çalışan ve halkbilimi açısından büyük önem taşıyan kültürel değerlerimizden biridir. İnsan ile doğal ortam arasında karşılık münasebetin en uygun ekonomik faydalanma biçimi olarak ortaya çıkan kırsal mimari yapılardan biri (Ceylan,2010) de “*su değirmenleri*”dir.

Kullanılan yapı malzemesi ve inşaa tarzı bakımından kırsal kesimlerde çeşitli peyzajlar yaratan bu mimari de diğerleri gibi ne yazık ki her geçen gün azalmakta, yerine yenileri yapılmamakta ve var olanlar da zamanla yok olma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim 1970'li yıllara kadar Ağlasun bölgesinde 6 adet su değirmeni işlevsel haldeydi(Burdur İl Yıllığı,1967:39). Ancak bugün sadece Yeşilbaş köy beldesinde bulunan su değirmeni işlevselliğini sürdürmektedir. Bugün halen yöre insanının buğday unu, mısır unu, hayvan yemi ve bulgur ihtiyacı büyük ölçüde buradaki su değirmeninden karşılanmaktadır.

Yeşilbaş köy değirmeni asıl fonksiyonunu sürdürmesi yanında, gelecekte benzerlerinin durumuna düşmemesi için koruma-kullanma dengesi içerisinde “*turistik ürüne*” dönüştürülmesi ve kırsal turizm bakımından değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Zira bu bölgeler özgün yapıları ile günümüzde daha fazla dikkat çekmekte ve insanlar gezmek, görmek ve dinlenmek amacıyla genellikle bu gibi yöreleri gezme eğilimi göstermektedir.

Bu çalışmada, kırsal kültürel mirasımızın en önemli halk mimarisi örneklerinden olan su değirmenlerinin kökeni ve tarihsel gelişimi ile Ağlasun örneğinde coğrafi özellikleri irdelenmiş, mimari ve yapısal özelliklerine değinilmiş, korunması ve gelecek nesillere taşınabilmesi konusunda nelerin yapılabileceği tartışılmıştır.

2. Su değirmenlerinin kökeni ve tarihsel gelişimi

Antik teknolojinin gizli kalmaktan kaçınmayı başaran tek unsuru belki de su değirmenleri olsa da(Greene,1994:24), bunların kökeni ve farklı çeşitlerinin gelişimi halen akademik alanda tartışılmaktadır. Gıda işleme ve üretimin merkezileştirilmesinin yoğun olarak artmasında bu araçların ekonomik katkıları büyük olmakla birlikte, farklı su değirmenlerinin coğrafi ve kronoloji dağılımları halen tartışılmaya devam etmektedir (Wilson,1995:499).

Temelde “*kentsel*” olan klasik literatürde “*kırsal*” su değirmenlerinden pek söz edilmez ve klasik sitelerin kazılmasında bu tür “*endüstriyel*” deliller genelde göz önüne alınmamıştır. Bu durum eski dönemlerde suyuyla değirmencilik faaliyetleri gerçekleştirmenin sıklığı ile ilgili şüpheleri de beraberinde getirmiştir. Hatta su değirmenlerinin ancak M.S. VI. yüzyıldan itibaren kullanılageldiği bile düşünülmektedir. Buna istinaden su gücünün Ortaçağlardan itibaren Avrupa sanayi devrimindeki önemi sebebiyle odak noktası daha çok Roma dönemi sonrası görülen gelişmelerle ilgilidir (Wikander,2000:371,397). Bu tür teknolojiler ancak son zamanlarda tekrar değerlendirilmeye başlanmıştır.

Su değirmenleri aslında kırsal ve ancak bazen kentsel bölgelerde de sık görülen bir yapı idi. Su tedarik imkânlarına ve suyun dökülme yüksekliğine bağlı olarak fonksiyonel olarak eşit türler de eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Su değirmeni keşfedildikten sonra su olukları ya da kanallarla su akışını kontrol etme olasılığı, değirmenlerin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır(Wikander,2000:380).

Pek çok bilim adamı su değirmenin icadını M.Ö. II. yüzyılın sonu ya da I. yüzyılın başları olarak değerlendirmiştir(Moritz,1958:134-5;Wikander,2000:396). Fakat son

zamanlarda Perge’li Apollonius tarafından M.Ö. III. yüzyılın ikinci yarısında icat edilen buhar kullanan otomatik flüt çalar ve Arşimet tarafından icat edilen su saati, su değirmeninin en erken örneklerini temsil ederler. Bu icatların her ikisi de su değirmeninden gelen bir mekanizmaya bağlıdır. Bu mekanizma güç sağlayan değirmenlerin hem yatay hem de dikey şekillerinde zaten mevcuttu(Lewis,2000a:352; 2000b:644). Lewis’e göre bu değirmenler M.Ö. III. yüzyılda diğer su kaldırma araçları ile birlikte çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır (2000b:644). Ona göre hem dikey hem de yatay tekerlekli değirmenler ilk pratik kullanımlarını Küçük Asya’da görmüş olmalıdır ki varlıklarına ait en eski deliller de zaten bu bölgede bulunmuştur(Lewis,1997; 2000b: 634, 645).

Su değirmenleri ile yıldızların hareketini kıyaslayan Lucretius (Evrenin Doğası adlı eserinde, V.515-6) ise su değirmenlerini M.Ö. I. yüzyılda da gayet iyi bilindiklerini yazar. Anadolu’da su değirmenlerinin varlığına dair ilk delil ise Türkiye’nin kuzeyinde Niksar’a yakın Kaberia’daki Pontus kralı VI. Mithridates’in sarayındaki su değirmenidir. Amasya doğumlu Strabo, Geographica isimli eserinin Anadolu coğrafyasına ait bölümünde bu konuyu zikreder(Strabon XII.3.10, C 556). Bu da M.Ö. 71 yılından önceye ait bir tarihtir.

M.S. 200’lü yıllarda Küçük Asya’da su değirmenleri o derece yaygınlaşmış olmalı ki Frigya’daki Hierapolis’te(bugünkü Pamukkale-Denizli) su değirmencileri loncası bile kurulmuştur(Pleket,1988:27-28; Wikander,2000:398).

Hierapolis’ten elde edilen epigrafik delillerle birlikte değirmencililiğin artık sadece kırsal bir fenomen olmadığını, kent ortamlarında da giderek daha önemli hale geldiğini göstermektedir. Aynı zamanda Roma’da değirmencilik faaliyetleri askeri taleplerle de ilişkilendirilmiştir. Büyük arazilerde çiftçilik yapmayı beraberinde getiren Hıristiyanlık ve özellikle manastır sistemi de su değirmenlerinin gelişimini teşvik etmiştir(Donnors ve diğer.,2002).

Su değirmenleri Roma İmparatorluğu sınırları dışına hızlı bir şekilde yayılmıştır. M.S. II. ve III. yüzyıllar arasında su değirmenleri Yakın Doğu’da Roma’ya ait olmayan bölgelere kadar yayılmıştır. VI. yüzyılda Küçük Asya’yı istila eden bir Sassanid hükümdarı birliklerine yardımcı olması amacıyla bir nehrin üstüne su değirmenleri inşa ettirmiş ve İslami dönem öncesi İran’da bilinen teknolojiyi sergilemiştir. VII. yüzyılın başlarında su değirmenleri İrlanda’da da tanınır olmuş ve bir yüzyıl sonrasında da Roma imparatorluğu sınırları dışında kalan Almanya tarafından da benimsenmişlerdir(Hill,1984:163-4;Wikander,2000:399-400).

Değirmenlerin Türk kültüründeki yeri ise Büyük Hun Devleti’ne (M.Ö. III.-M.S. III. yüzyıllar) kadar uzanmaktadır. Göktürklerde, Uygurlarda, Kırgızlarda ve Hazarlarda değirmenle ilgili unsurlara rastlanmaktadır(Ögel,1989:69-226). Türklerde su değirmenlerinin kullanımına ilk olarak, Uygurlar döneminde rastlanmıştır(Ögel,1989:50).

VIII. yüzyıldan itibaren İslam dünyasında devletin desteklediği ya da kapitalist kökenli büyük ölçekli değirmen kuruluşları gerçekleşmeye başlamıştır. Değirmen teması özellikle X. yüzyıldan itibaren Arap literatüründe sık kullanılan bir temadır. Bu çeşit bir

yayıma kuzey Avrupa'da da X. yüzyıl sonlarında gerçekleşmeye başlamıştır ve XII. yüzyılda ise iyice hızlanmıştır.

Daha sonra Anadolu Selçuklularında ve Osmanlılarda su değirmenlerinin kullanımı ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir(Yediyıldız,1985:128). Osmanlı İmparatorluğunda su değirmenleri kapital sağlamada önemli rol oynamıştır. İzmit çevresinde şehri beslemek için yeterli tahıl üretilmemesine rağmen su bolluğu sayesinde İstanbul'da tüketilen tahılın bir bölümü Marmara denizinin öbür tarafında kalan İzmit'te öğütülmüştür(Faroqhi,1984:78).

Osmanlı devleti zamanında su değirmenlerinin önemli bir sanayi sayıldığını ve bu kuruluşlardan vergi alındığını tahrir defterlerindeki kayıtlardan öğrenmekteyiz (Birici,2007:99). Su değirmenleri önceleri genellikle devlete ait olmuştur. Korunmaları için askerlerin görevlendirildiği düşünülecek olursa değerlerinin çok büyük olduğu anlaşılabilir. Klasik Osmanlı toprak sisteminde ilke olarak topraklar devletin malı olarak kabul edilmekteydi. Halk düşünülecek olursa, onların sahip olabildiği mallar genelde evler, bahçeler, üzüm bağları ve değirmenlerdi. Bunlar vergiye tabi idi (Faroqhi, 1984: 163-4). XVI. yüzyıldan kalan oldukça detaylı Osmanlı vergi kayıtları Ağlasun ilçesini de kapsamaktadır. Araştırma bölgesinde de su değirmenleri ile ilgili en eski tarihi dokümanlar arasında 1500-1501 yıllarından kalan Osmanlı vergi kayıtları da bulunmaktadır. Nitekim Hicretin 906'ncı yılında görülen bir kayıta (28 Temmuz 1500-16 Temmuz 1501) o zaman 9 köy ve Yörük topluluğundan oluşan Ağlasun nahiyesinde(ilçesinde) her bir topluluğun 2-49 arasında vergi mükellefi olduğu belirtilmektedir. Bu kayıta değirmen vergisinden de söz edilmekte olup bu kayıtlar bölgedeki su değirmenleri ile ilgili en eski delilleri oluşturmaktadır(Bu belgeler İstanbul Başbakanlık Arşivinde Tapu ve Tahrir defterleri 30 numara, Ağlasun Nahiyesi adı altında bulunabilir) (Donners ve diğer.,2002).

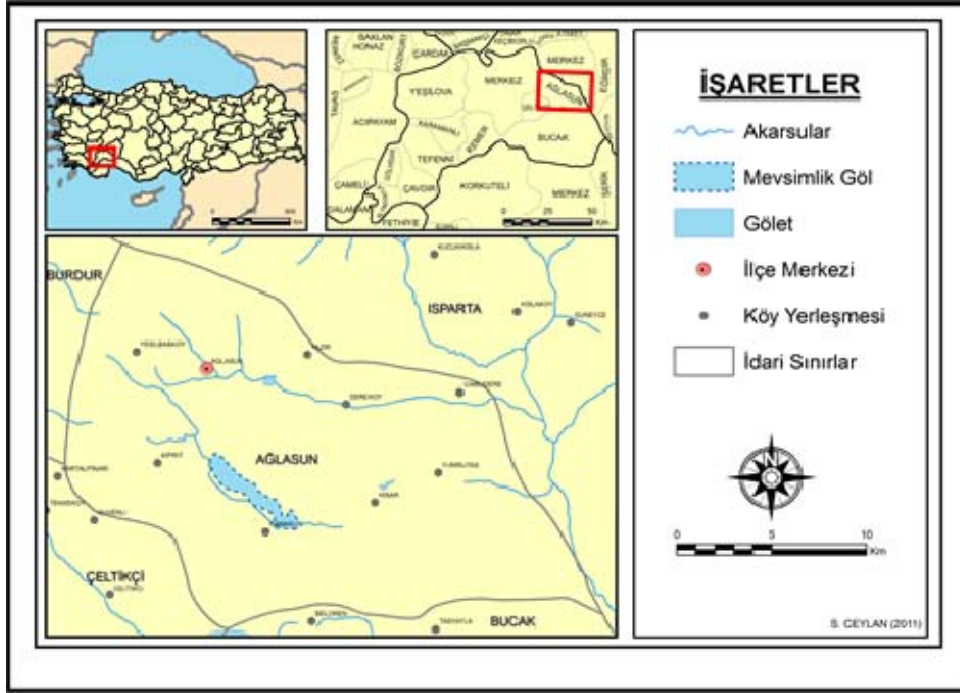
Yapılan araştırmalar Ağlasun'da 1970'li yıllara kadar 6 su değirmeni olduğunu göstermektedir(Donners ve diğer.,2002). Bölgeye elektrik geldikten sonra sadece Ağlasun merkezdeki üç değirmen dışında geri kalan tüm değirmenler terk edilmiştir. Pınarbaşı değirmeni, Kızılağaç değirmeni ve Çayır değirmeni yakın zamana kadar işlevselliğini sürdürmüş ise de bugün bunlar da çalışmamaktadır. Günümüzde sadece Yeşilbaşköy beldesi sınırları içerisinde ve Ağlasun-Burdur karayolu üzerinde yer alan değirmen faaliyet göstermektedir.

3.Coğrafi özellikler

a. Konum özellikleri: Ağlasun, Akdeniz Bölgesi'nin batısındaki Göller yöresinde yer alır(Şekil 1). Burdur iline bağlı bir ilçe ve bu ilçenin merkezi olan Ağlasun, Batı Torosların iç sıraları üzerinde bulunan Akdağ'ın(Baca Tepe: 2271 m.) güney yamaçlarında ve deniz seviyesinden yaklaşık 1050 metre yükseltide kurulmuştur(Fotoğraf 1). İki belde(Çanaklı ve Yeşilbaş köy) ve 7 köy yerleşmesinden oluşan ilçenin yüzölçümü ise yaklaşık 308 km² kadardır.

Araştırma konumuzu oluşturan Yeşilbaş köy su değirmeni de Ağlasun ilçe merkezi batısında ve ilçe merkezine yaklaşık 1 km mesafede yer alır. Su değirmeni aynı zamanda Ağlasun-Burdur karayolu üzerinde ve Burdur'a yaklaşık 30 km uzaklıktadır.

Kaybolmakta Olan Bir Kırsal Maddi Kültür Örneği: Su Değirmenleri(Ağlasun Örneği)

Fotoğraf 1. Yeşilbaş köy ve Akdağ'dan bir görünüş.

Fotoğraf 2. Yeşilbaş köy su değirmeninden bir görünüş.

b. Su değirmeninde yer seçimi

Yöre halkı başta kiraz ve alabalık yetiştiriciliği olmak üzere geçimini tarım ve hayvancılıktan karşılamaktadır. Ancak insanın en temel besin kaynağı olan buğday ve mısır unu, bu bitkilerin de tarımının yapılmasına neden olmaktadır. Üretilen buğdayın bir bölümü ailenin ekmeklik un ihtiyacı için ayrılmaktadır. Bu bitkilerin danelerinin su değirmeninde öğütülmesinden elde edilen un, halen yöre insanının damak lezzeti olarak büyük önem

taşmaktadır. Ayrıca mısır bitkisinden elde edilen mısır unu da yörede halen tüketilmektedir.

Su değirmenlerinin kuruluş yeri seçiminde su kaynakları daima dikkate alınsa da suyun uzaklara kolaylıkla taşınabilmesinden dolayı bu her zaman dikkate alınmaz. Daha önemli olan; su değirmenlerinin yerleşim yerlerine yakın olması ve ulaşım yollarına olan konumudur. Nitekim Yeşilbaş köy su değirmeni hem yerleşim yerine çok yakın(yaklaşık 500 metre) ve hem de beldenin Ağlasun-Burdur karayoluna bağlandığı kavşak noktasında kurulmuştur. Bu bağlamda ulaşım ve yerleşim yerlerine yakın konum özellikleri su değirmenlerinin yer seçiminde daima en öncelikli olmuştur. Diğer taraftan suyun yüksekten düşüş yapması için su değirmenlerinin yükselti farkı yaratabilen eğimli bir arazide kurulması gerekir. Bu eğim çoğunlukla kırk beş derece civarındadır.

Değirmende öğütülen başlıca tahıllar mısır ve buğdaydan oluşmaktadır. Yöre halkı mısır ekmeği, mısır çöreği ve başlıca ihtiyacı olan yufka ekmeğini değirmende öğüttüğü undan sağlamaktadır. Yufka ekmeği uzun süre dayanıklı olması nedeniyle yöre için vazgeçilmez damak lezzetleri arasındadır. Yufka ekmeği yöre halkı için hem atalarından kalan bir gelenek hem de Yörük kültürünün bir özelliği olarak sürdürülmektedir. Kadınlar genelde yufka açarken imece usulü ile birbirine yardım etmektedirler. Ayrıca kız çocuklarına da küçük yaşlardan başlanarak yufka açılması öğretilmektedir. Böylece kız çocukları evlenmeden önce yufka açmayı öğrenmektedir.

4. Mimari ve yapısal özellikler

Yeşilbaş köy su değirmeni yaklaşık 200 yıllık olup dikdörtgen biçiminde ve taştan inşa edilmiştir. Yapının dayanıklılığını artırmak için taş aralarına birer metre aralıklarla hatıl adı verilen destekleyici ahşap malzeme kullanılmıştır. Su değirmeninin çatısı kırma çatı biçiminde inşa edilmiş olup örtü malzemesi olarak oluklu kiremit kullanılmıştır. 2011 yılında yapılan restorasyonda her ne kadar binanın orijinal yapısına sadık kalınmış ise de çatı bölümünün çok yıpranması nedeniyle bu bölüm yeniden inşa edilmiş, çatıda ise Marsilya kiremidi kullanılmıştır.

Değirmenin yapısı genelde üç bölümden oluşur. Üst bölümde *sepet*(tahılların döküldüğü ambar), bu bölmeden danelerin döküldüğü *kaşık*, kaşık haznesini hareket ettiren(titreştiren) *salnaç*, danelerin düştüğü *boğaz*(besleme kanalı) ile tahıl akışını kontrol eden *regülatör* bulunmaktadır. Bu bölümün kenarında değirmen taşlarını temizlemek, kırılan ya da dişlenmesi gereken değirmen taşların değiştirmek gibi işler için gerektiğinde değirmen taşlarının kaldırılması için kaldıraçlar yer alır. Metal bir kolun ucunda bulunan düzenek, taşları kaldırmak için kullanılır.

Değirmen yapısının orta bölümünde ise değirmen taşları yer alır; üstteki taş dönebildiği için buna *dönen taş*, alttaki hareketsiz taşa ise zemin görevi yapan *taban taşı* denilmektedir. Dönen milin ucunda taşınan ve genelde metal olan dış yüzey, dönen taşa mevcut bir deliğe takılarak desteklenmektedir. Değirmen taşlarının çevresindeki çemberler hem üst taş dönerken öğütülen unun etrafa savrulmasını önlemek ve çıkarılan unun alt tahıl ambarına aktarmak ve hem de hızla dönen taşların kırılmasını önlemek için yapılmıştır. Alt tahıl ambarı ya da un deposunda ise un toplanır. Bu ambar tahta çemberlerin dışındadır.

Su değirmeni yapısının alt bölümünde su tekerleğinin dönmesini düzenleyen farklı parçalar yer alır. En önemli parça, su akışını karşılamak için yatık şekilde yerleştirilen ve bıçak ağzını benzeyen görünümüyle su tekerleğinin kendisidir. Tekerlek gücünü su olduğundan ya da eğimli oluktan gelen su ile kazanır. Dingilin durumunu belirleyen mil ya da eksen tekerleğin merkezine takılır ve hiçbir çark mekanizması olmadan onunla beraber döner. Kaldıraç ise tekerlek yatağına bağlanır ve öğütme sırasında istenen kalitede unu elde etmede dönen taşın ayarlanması için kullanılır.

a. Değirmen mekânının düzenlenmesi

Tek katlı ve tek bölmeli olarak inşa edilen değirmen yapısının yaklaşık yarısı öğütme düzeneği ile değirmenci odası olarak düzenlenmiştir. Bu bölüm, öğütme işinin yapıldığı *düzenek*(Fotoğraf 3) ve *değirmenci odası*ndan oluşmaktadır. Yaklaşık 3,5 m-2,5 m boyutlarında ve 10 m² kadar bir alan değirmencinin dinlenmesi ve gecelemesine yönelik olarak yapılmıştır(Fotoğraf 4). Değirmenci, su değirmenin faal olduğu bazen 3 ay kadar bir süre bu odada kalmaktadır. Zira değirmen genellikle kış mevsiminde yoğun olarak çalışmaktadır. Bu nedenle de odanın bir bölümüne soba kurulmaktadır.

Su değirmenin diğer bölümü ise, hem öğütülecek buğday ve mısır danelerinin koyulu olduğu çuvalların ve hem de öğütülmüş un, yem ve bulgur çuvalların koyulduğu ve yerden yaklaşık 35-40 cm yüksekliğindeki platformdan oluşur. Değirmen yapısının kalan bölümü de değirmende kullanılan araç ve gereçler için ayrılmıştır.

Fotoğraf 3. Öğütme işinin yapıldığı düzenekten bir görünüş.

Fotoğraf 4. Değirmenci odasından bir görünüş.

b. Değirmene su sağlama ve savak

Araştırma konumuzu oluşturan Yeşilbaş köy su değirmeni, Ağlasun ilçe merkezi batısında ve ilçe merkezine yaklaşık 1 km mesafede yer alır. Su değirmeni aynı zamanda Ağlasun-Burdur karayolu üzerinde yer almakta olup Burdur'a da yaklaşık 30 km uzaklıktadır.

Köyün kuzey ve batısında uzanan Akdağların güney yamaçlarından çıkan çok sayıda su kaynağı(Gürleyik, Bey Pınarı, Gök Pınar, Susaklı, Eynazlı ve Kirazlı gibi) tarım alanları ve alabalık tesislerinin su ihtiyacını karşıladıktan sonra Ağlasun çayına karışır. Kış mevsiminde sadece alabalık tesislerinin su ihtiyacını karşılayan bu kaynakların çok az bir

bölümü de Yeşilbaş köydeki su değirmenini çalıştırır. Önceleri dört adet su değirmenini çalıştıran bu su kaynakları bugün sadece bir adet su değirmenini çalıştırmaktadır. Eynazlı kaynağının bir bölümü ise 2011 yılında faaliyete geçen su dolun tesislerinde memba suyu olarak kullanılmaktadır.

Doğal kaynaklarından çıkan yer altı suları kullanım amaçlarına yönelik olarak betonarme kanallara alınmıştır. Bu doğrultuda değirmeni çalıştıracak su da beton arklardan akmaktadır. Anadolu'da çok yerde *oluk* adı verilen bu arklar, suyun araziye dağılmasını önlemede önemli bir işlev görür(Gürses ve Karababa Taşkın,2007:655). Bu arklar vasıtasıyla değirmene gelen su, *savak* adı verilen düzenek ile kontrol edilir. Suyun değirmene gitmesini önlemek veya boş araziye salmak için bu düzenek kullanılır(Fotoğraf 5).

Savak adı verilen düzeneğe değirmene yönlendirilen sular yaklaşık 20 metre mesafede cebri borulara alınır(Fotoğraf 6). Savak ile çark arasında cebri borulara alınan sular yaklaşık 12 metre yükseltiden düşüş yapar. Anadolu'nun bazı bölgelerinde bu düzeneğe *kesecek* de denilmektedir.

Fotoğraf 5. Su arki ve suyun kontrolünü sağlayan savaktan bir görünüş.

Fotoğraf 6. Savak ile çark arasında yer alan ve yaklaşık kırk beş derece eğimle yerleştirilmiş olan cebri borulardan bir görünüş.

Yaklaşık kırk beş derece bir eğimle değirmene ulaşan ve git gide daralan cebri boru, en dar noktasına ulaştığı zaman taşıdığı suyu basınçla birlikte çarka doğru vurdurarak çarkı hızla döndürür.

Yatay tekerlekli değirmenlerde dönen değirmen taşları vardır ve bunlar tekerleğe bağlı oldukları gibi aynı dikey dingile de bağlıdırlar. Bu tür değirmenlerde iki tür, özellikle az miktarda su varlığına iyi adapte olabilmıştır ve daha çok dağ bölgelerinde bulunmaktadır. Bu bölgelerde özellikle Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'da en küçük akıntılar bile yükseklik diferansiyeli ve büyük bir hız sağlayabilir. Bu tür değirmenlerde dik bir oluk ya da su oluğu suyu yatık açıyla yerleştirilen tekerlek paletlerine yöneltir(Wikander,2000:375, 378).

Bu değirmen türünde dikeye 30 derece açı ile eğimli olan tekerlek paletlerine dik eğimli bir şuttan dökülerek gelen sudan beslenir. Su kaynağının hemen yanında en az 3 metrelik bir su inisi gereklidir(Landels,1978:18). Bu tür değirmenlerde suyun ağırlığı değil

ama hızı, çarpma ile tekerleği hareketlendirir ve tekerleğin kenarlarından sıçrayan su dingil içinde saklanamayıp dışarı gittiğinden enerji kaybı çok olur. Bunun sonucunda değirmen taşlarının dönmesi tekerlekten daha hızlı hale gelemez ve eylem oldukça yavaş olduğundan öğütülen mısır miktarı da oldukça azdır(White,1970:446).

5. Mekanik özellikler(taşlar, titreştirici ve hazne)

Su değirmenlerinin mekanik özelliklerinde ön önemli işlevi değirmen taşları görür. Değirmen taşı Türkçe sözlükte; değirmende dönerek taneleri ezen yuvarlak taş(1), bazen de yapılarda kullanılan çakmak taşı türünden sert bir taş olarak tanımlanır(*Türkçe Sözlük*: TDK 2005, 484).

Cebri borudan çarka düşen su çark dişlilerini çevirir. Bu da çarkın bağlı olduğu milin diğer uzungunda yer alan değirmen taşlarını çevirir. Yatay tekerlekli değirmenlerde çark, değirmen taşlarına direk bağlıdır(Fotoğraf 7). Değirmende alt ve üst olmak üzere iki ayrı taş vardır. Taşların ortasında 15 cm çapında bir delik bulunur. İki taşlı ve yatay olarak yerleştirilen değirmen taşlarından alt taş 40-45 cm, üst taş ise 30 cm kalınlığında olup çapları 120 cm kadardır(Fotoğraf 8).

Fotoğraf 7. Cebri boru ve değirmen taşlarını çeviren çarktan bir görünüş.

Fotoğraf 8. Değirmen taşlarından bir görünüş.

Üst taş, hareket halinde olup, diğer yörelerdeki yatay su değirmenlerinde olduğu gibi çarkın harekete geçmesiyle birlikte ortadaki deliğe gelen tahılın un hâline gelmesini sağlar. Taşın deliğine düşen tahıl daneleri önce küçük parçalara ayrılır, sonra kenara doğru yayılan bu parçalar incelenerek un hâline dönüşür. Değirmende tahılın un durumuna gelmesinde zemin görevi yapan sabit taş ise *alt taş* olarak adlandırılır. Taşın ortasına takılacak tahtanın etrafını çevreleyecek biçimde demir bilezik konur. Tahta halkanın ortasına ise *erkek* adı verilen halka şeklinde bir parça yerleştirilir. Bu halka değirmen taşının kırılmasını önler.

Su değirmeni 30 gün devamlı çalışır ise değirmen taşları üzerinde bulunan ve taneleri parçalayan dişler de aşınır. Aşınan dişler kavak ağacından yapılan ve *caraskal* adı verilen kaldıraç düzeneği ile kaldırılarak üçayaklı bir sehpa üzerine alınır. Burada keski ile dişler yeniden dişleme yapılarak dişlenir. Yöredeki su değirmenlerinin taşları önceleri

Burdur İli Çeltikçi ilçesine bağlı Kuzköy'den getirilmekteydi(Değirmene yaklaşık 30 km). Daha sonraları ise İzmir'den getirilmiştir.

Buğday ve Mısır daneleri önce huni biçiminde inşa edilmiş ve *sepet* adı verilen bölmeye dökülür. Bu bölmenin bağlı olduğu dikdörtgen biçimli ve demirden inşa edilmiş saplama, sepetin altında yer alan ve *kaşık* adı verilen bölmeyi titreştirerek danelerin *boğaz* adı verilen bölmeye ve oradan da değirmen taşlarının arasına düşmesini sağlar(Fotoğraf 9). Sabit olan alt taş ile döner vaziyette olan üst taş arasına düşen daneler parçalanmak suretiyle elde edilmek istenen ürüne dönüşür. Öğütülen un, yem ve bulgur *unluk* adı verilen ahşap bölmede toplanır(Fotoğraf 10).

Fotoğraf 9. Sepetin altında yer alan ve *kaşık* adı verilen bölme, bu bölmeyi titreştiren metal düzenek ve boğaz bölmesinden bir görünüş.

Fotoğraf 10. Öğütülen un, yem ve bulgurun toplandığı *unluk* adı verilen ahşap bölmeden bir görünüş.

Su değirmeninde Buğday ve Mısır'dan ekmeklik un, tarhanalık un(yörede *göce* adı verilir-ekmeklik unun biraz iri boyutlusu), hayvan yemi ve bulgur üretilir. Bu dört farklı ürün, değirmen taşlarının birbirine yaklaştırılıp uzaklaştırılmasını sağlayan ve *ayar kolu* adı verilen bir eklenti ile yapılır. Üretilen ürünler en inceden en kalına doğru; un(buğday ve mısır), tarhanalık un(göce), hayvan yemi ve bulgur olarak üretilir.

Üretilen tüm ürünlerde öğütme sırasında bir miktar fire verilir. Ancak bu fire bulgur gibi daha kalın olan üretimde çok az iken çok daha ince olan un üretiminde % 20'lere ulaşmaktadır. Nitekim 1 kg buğdaydan 800 gr un elde edilir. Yaklaşık 200 gr kadarı öğütme sırasında yitirilir.

Su değirmeni yoğun olarak kış mevsiminde çalışmaktadır. Kasım ayında çalışmaya başlayan değirmen Mayıs ayı sonları bazen Haziran ayının ortalarına kadar çalışmaktadır. Değirmen çarklarını döndüren suyun sulama suyu olarak tarım arazilerine verilmeye başlanmasıyla birlikte değirmenin çalışması da sona erer.

Yeşilbaş köy su değirmeni beldenin ortak malı olup, her yıl açılan ve işletme ihalesini kazanan kimselerce işletilir. *Değirmenci* olarak adlandırılan bu kişi ya da kişiler, öğüttüğü tahıl türüne göre belli oranlarda hak alır. Buna *değirmenci hakkı* denir. Genelde değirmenci hakkı % 5 ila % 8 arasında değişir.

Değirmenci hakkı, tahılın un hâline getirilmesi için değirmencinin aldığı "*hak*" anlamındadır(Demir,2003:159) Bu hak yöreden yöreye değişmekle birlikte hemen birbirine

çok yakın oranlarda uygulanır. Nitekim Beypazarı yöresinde değirmenci hakkı % 5 ya da 1/20'dir. Bazen de gelen buğdayın % 6'sı değirmenci hakkı olarak alınır(Gürses ve Karababa Taşkın,2007:666).

6. Koruma ve sürdürülebilirlik

Halen çalışır durumda olan su değirmeni, yaklaşık iki yüzyıl önce köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Önceleri Yeşilbaş köy tüzel kişiliğince işletilen su değirmeni Yeşilbaş köy'ün 1977 yılında "belde" olmasıyla belediye başkanlığına devredilmiştir. Eynazlı ve Çay gözü su kaynakları ile beslenen su değirmeni, yörede çalışır durumda tek değirmen olması bakımından büyük bir öneme sahip olup yöre halkına hizmet vermektedir(Fotoğraf 11).

Burdur ili Ağlasun İlçesi Yeşilbaşköy beldesi 22 pafta 2337 parselde bulunan Su Değirmeni, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile bu kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki 5226 ve 3386 sayılı kanunlar ile 10 Aralık 1987 gün ve 19660 sayılı Resmi Gazete ile 19.08.1989 gün ve 20257 sayılı Resmi Gazete'de değişikliği yayımlanan "Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit-Tescili Hakkındaki Yönetmelik" gereğince Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 30.09.2009 gün ve 3471 sayılı kurul kararıyla tescili yapılarak koruma altına alınmıştır. Restorasyonu ise Yeşilbaş köy Belediye Başkanlığı tarafından 2011 yılında yapılmıştır(Fotoğraf 12).

Fotoğraf 11. Su değirmeninin restore edilmeden önceki görüntüsü.

Fotoğraf 12. Su değirmeninin restore edildikten sonraki görüntüsü.

ii

Değirmen kiraya verilmeden önce belediyece işletme ve koruma şartnamesi hazırlanmakta ve ihaleyi alan işletmeci, şartnamede geçen işletme ve koruma ile ilgili tüm şartları kabul etmiş olmaktadır.

Yeşilbaş köy su değirmeni de benzerleri ile aynı kaderi yaşamaması için asıl işlevi dışında ve farklı işlevlere kavuşturulabilir. Bunlardan biri, su değirmeni kırsal turizm bağlamında alternatif turizm etkinliği olarak değerlendirilebilir. Nitekim Soykan kırsal turizmi; "doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip konaklama ve o yöreye özgü etkinlikleri izleme, öğrenme ve katılmayla gerçekleşen bir turizm türü" olarak tanımlar(Soykan,1999).

Su değirmeni ile aynı yörede bulunan ve Ağlasun ilçe merkezine 7 km uzaklıkta yer alan Sagalassos antik kentini yılda yaklaşık yirmi bin kişi ziyaret etmektedir. Dolayısıyla yöreyi ziyaret eden turistlerin bir bölümü kültür turizmi bağlamında burayı da ziyaret edebilir.

Kültür Turizmi geniş anlamda ziyaretçilerin gittikleri yerdeki tarihi ve bir ulusa ait değerleri görmesi ve tatması olayıdır(Öztürk ve Yazıcıoğlu,2002:188). Bu tanıma göre kültürel turizmin temelinde çok çeşitli nedenler yatmaktadır. Eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların ve onlara ait kalıntıların görülmesi amacı, araştırma, keşif ve dini amaçlı seyahatler, yerel mimari ve orijinal özellikler, kütüphaneler, yerel mutfak, festivaller ve fuarlar, tiyatro ve sinema, müzik ve dans, lisans ve edebî çalışmalar ve alt kültürleri tanıma amacı ile yapılan seyahatler kişilerin bilgi ve görgülerini arttırmakta ve kültür turizmi içinde yer almaktadır(Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005:102).

Böyle bir turizm faaliyeti turistlere hem kırsal kültürleri tanımak ve hem de kır hayatını da bir bakıma yaşama olanağı sunacaktır. Nitekim bu faaliyete katılan turist hem değirmende öğütülen buğday ve mısır bitkisinden un elde edilmesini görecektir ve hem de taze undan gözleme ve yöreye özgü hamur yiyecekleri yapılmasını öğrenebilecektir. Bu bağlamda değirmen binasının çevresinde dinlenme alanları, oturma bölümleri ve gözleme pişirme alanlarıyla peyzaj düzenlemesi bir an önce yapılmalıdır.

7. Tartışma ve sonuç

Halk mimarisi ürünlerinin ve özellikle geleneksel konutların hızla yok olmaya yüz tuttuğu hatta bazı yörelerde tamamen yok edildiği bir dönemi yaşıyoruz. Kırsal kesimden büyük kentlere yönelik göç olgusu köy ve kasabaların nüfus bakımından adeta boşalmasına neden olmuş, tarım ve hayvancılık büyük ölçüde gerilemiş ve geleneksel üretim tarzı ile yakından ilişkili olan; değirmen, ambar, samanlık, fırın gibi yapılar işlevlerini büyük ölçüde yitirerek kaderleriyle baş başa bırakılmıştır. Eski konutlar ise cazibelerini yitirerek yerlerini hiçbir doğal ve kültürel özellik taşımayan modern malzeme ve tekniklerle inşa edilen betonarme yapılara bırakmıştır. Su değirmenleri de böyle bir kaderi paylaşmaktadır.

Halk mimarisinin Ağlasun yöresinde neredeyse tek özgün temsilcisi olan Yeşilbaş köy su değirmeni, Ağlasun ilçe merkezi ve köylerindeki benzerleri gibi gelecekte aynı sonu yaşamaması için günün değişen koşullarına uyarlanarak sürdürülebilir hale getirilmesi gerekir. Bu da asıl işlevini yerine getirirken daha başka işlevlere de sahip olmasıyla mümkün olabilir. Turizm, bu bağlamda bir alternatif gibi gözükmektedir. Bu hem yörenin tanıtılmasına ve hem de yerel halkların turizmden pay almasına olanak sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda Öncelikle Sagalassos merkezli ve yörenin diğer turizm potansiyelinin de değerlendirilmesine yönelik bir master plana büyük ihtiyaç vardır. Bu çerçevede; ilk önce değirmen yapısının çevre düzenlemesinin bir an önce yapılması, yöre halkının ve turistlerin dinlenebileceği ve yemek yiyebileceği yerlerin planlanması ve hayata geçirilmesi gerekir. Bütün bunlardan sonra yapılacak tanıtım -ki burada özellikle Sagalassos'u ziyarete gelen yerli ve yabancı turistler önemli potansiyeldir -Yeşilbaş köy değirmeninin iç ve dış turizm pazarında tanınmasını sağlayacaktır. Günümüzde yörede

Sagalassos merkezli yapılan turizm için tur operatörleri ve seyahat acentelerinin kültür paketleri içinde yerel kültüre ait bir figüre yer vermesi hem bu tur içindeki çeşitlilik açısından bir cazibe yaratacak ve hem de değirmenin yöre halkının ihtiyacı olan bazı besinlerin üretilmesi işlevi dışında ekonomik anlamda yine yöre halkına gelir getirmesini de sağlayabilecektir.

Sonuç olarak kırsal kalkınma sadece tarımsal üretimin artırılmasına yönelik alınacak tedbirlerle değil aynı zamanda gelir kaynaklarının tarım dışı faaliyetlerle çeşitlendirilmesine bağlıdır. Korunmuş yerel mimari ve yerel üretim biçimlerinin kültür turizmi bağlamında değerlendirilmesi ve yerel halkların turizm sektöründen de pay alabilmesi bu potansiyelin harekete geçirilmesine bağlıdır. Burada yöre halkına, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine ve tur operatörlerine görevler düşmesi yanında aslında turizm politikaları oluşturmak bakımından hükümetlere de büyük görevler düşmektedir. Kaldı ki Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında 6 numaralı tavsiyede(COE, 1989) üye devletlerin hükümetlerine kırsal mirasın korunması ve değerinin artırılmasıyla ilgili politikalarının oluşturulması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

KAYNAKÇA

- Birici, S.(2007)**, Klasik Türk Edebiyatında Âsiyâ. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 17, Sayı: 1 Elazığ*
- Burdur İl Yıllığı,1967**,Burdur
- Ceylan, S.(2010)**, “*Kırsal Turizm ve Ağlasun*”. **Geçmişten Geleceğe Burdur Halk Kültürü ve Turizm Sempozyumu**, 3–5 Haziran 2010, Burdur
- COE.(1989)**, Recommendation No. R (89) 6 on Protection and Enhancement of The Rural Architectural Heritage
- Davulcu, M.(2009)**, Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi Ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme. *Mayıs 2009 Cilt:17 No:2 Kastamonu Eğitim Dergisi, Kastamonu*
- Demir, N.(2003)**, “*Su Değirmenlerinin Müzelenmesi*”, **Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMR Yayını: 148-163.
- Doğanay, H.(1992)**, *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Kazım Karabekir Ün. Yay. Erzurum.
- Doğaner, S.(2001)**, *Türkiye’nin Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi İstanbul.
- Donners,K.-Waelkens, M. and Deckers, J.(2002)**, Water mills in the area of Sagalassos: a disappearing ancient technology author(s): Anatolian Studies, Vol. 52 (2002), pp. 1-17
- Emekli, G.(2005)**, Avrupa Birliği’nde Turizm Politikaları Ve Türkiye’de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:14,İzmir*

- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S.(2007)**, Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 22, No 1, Ankara*
- Faroqhi, S.(1984)**, Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia. Trade, Crafts and Food Production in an Urban Setting, 1520-1650. Cambridge
- Greene, K.(1994)**, “Technology and innovation in context: the Roman background to mediaeval and later development”. *Journal of Roman Archaeology* 7: 22-33
- Gürses, R ve Karababa Taşkın, E. B.(2007)**, “Anadolu’da Kaybolmakta Olan Bir Maddî Kültür Unsuru: Su Değirmenleri (Beypazarı Örneği)”. **Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri**(38: 2007: Ankara) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 4/2) ISBN 978-975-16-2103-0
- Hill, D.(1984)**, A History of Engineering in Classical and Medieval Times. London, Sydney
- Karaca Alâattin**, Sabahattin Ali’nin Öykülerinde Toplumsal Konular. *Dergiler*, Ankara. edu.tr/dergiler/12/850/10758.pdf,s.221,Erişim tarihi,10.10.2011.
- Kızılrnak, İ. ve Kurtuldu, H.(2005)**, Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, Ankara
- Landels, J.G.(1978)**, Engineering in the Ancient World. Berkeley, Los Angeles
- Lewis, M.J.T.(2000a)**, Theoretical hydraulics, automata and water clocks' in Wikander (ed.), *Handbook of Ancient Water Technology (Technology and Change in History 2)*. Leiden, Boston, Köln: 343-70
- Lewis, M.J. T.(2000b)**, 'The Hellenistic period' in Wikander (ed.), *Handbook of Ancient Water Technology (Technology and Change in History 2)*. Leiden, Boston, Köln: 631-48
- Moritz, L.A.(1958)**, *Grain-mills and Flour in Classical Antiquity*. Oxford
- Ögel, B.(1988)**, *İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları: 89.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ.(2002)**, Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Ankara
- Pleket, H.(1988)**, Greek epigraphy and comparative ancient history: two case studies. *Epigraphica Anatolica* 12: 25-37
- Soykan, F.(1999)**, Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle bütünleşen bir turizm türü: Kırsal Turizm. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi(Türkçe)*, Yıl:10, Mart-Haziran, s.65-75
- Strabo,Geographica**, XII.3.10, C 556

Kaybolmakta Olan Bir Kırsal Maddi Kùltür Örneği: Su Değirmenleri(Ağlasun Örneği)

White, K.D.(1970), Roman Farming. London

Wilson, A.(1995), “Water-power in North Africa and the development of the horizontal water-wheel”. Journal of Roman Archaeology 8: 499-510

Wikander, Ö.(2000), “The water-mill” in Wikander (ed.), Handbook of Ancient Water Technology (Technology and Change in History 2). Leiden, Boston, Koln: 371-400

Yedi yıldız, B.(1985), *Institution Du Vaqf Au XVIIIé Siecle en Turquie –étude socio-historique*, Ankara: Publié avec le concours Centre National de la Recherche Scientifique et de la Société d’ Histoire Turque.